

УДК 811.161.2'373:598.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.14.2020.223487>

ПТАШИНА СИМВОЛІКА ЯК ВІДГОМІН ТОТЕМІЗМУ У МОВОТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА

Серебрянська І. М.

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

У статті подано результати лінгвокультурного дослідження, присвяченого проблемі вербалізації концептів птахів-тотемів. Особливу увагу приділено когнітивним ознакам та символіці концептів «жайворонок» і «лебідь» – надзвичайно популярних птахів-тотемів в українській етнокультурі. Матеріалом для лінгвістичного аналізу стали твори М. Стельмаха, які слугують потужним джерелом для вивчення народного світобачення. Дослідження є актуальним з огляду на важливу роль птахів у контексті давніх уявлень про надприродний зв'язок людини з тваринами й рослинами, залишки яких спостерігаємо й нині.

Мовні репрезентанти концептів птахів реалізують комплексну систему когнітивних характеристик, зокрема й асоціативних. Зауважено, що метафоричні та порівняльні вислови з компонентами «жайворонок», «лебідь» стають виразами інших об'єктів природи, артефактів, а також людини, реалізуючи взаємозв'язок відповідних концептів в українській мовній картині світу. Антропоморфізований птах, як і людина, живе, створює сім'ю або ж просто сприймається як елемент «верхнього» світу природи, що завжди привертає увагу людини. Художні тексти охоплюють традиційні значення етнокультурних концептів та сприяють реалізації індивідуально-авторських асоціацій.

Акцентовано, що концепти «жайворонок» та «лебідь», здавна шановані й найбільш улюблені, в національній картині світу відносять до «чистих», святих, на противагу, наприклад, горобцю та орлу. Їхні позитивно конотовані мовні репрезентанти охоплюють весь спектр символічних значень: «вісник весни», «початок дня», «надія», «супутник хлібороба», «праця», «родинне щастя», «вірність», «чистота». Аналіз мовотворчості М. Стельмаха дав змогу виявити залишки тотемізму, що проявляються у традиційних когнітивних ознаках та своєрідних асоціаціях, виділених на основі метафоричних та порівняльних конструкцій. Вони переконують у продовженні шанування, «олюднення» та естетизації птахів. Підсумовано, що загальна позитивна оціненість проаналізованих концептів зумовлена відповідними ознаками денотатів та особливим ставленням до них в українській етнокультурі, негативна ж проявляється лише в окремих випадках, зумовлених пригніченим внутрішнім станом персонажів.

Ключові слова: концепт, символ, асоціація, птахи-тотемі, мовна картина світу, мовний репрезентант, когнітивна ознака.

Serebrianska I. M. Bird symbolism as an echo of totemism in the language creation of Mykhailo Stelmakh. The article presents the results of linguistic and cultural research on the problem of verbalization of totem bird concepts. Special attention is paid to the cognitive features and folk symbolism of the concepts "lark" and "swan" as very popular totem birds in Ukrainian ethnoculture. The analysis is based on M. Stelmakh's works, a powerful source for studying the people's worldview. The study is relevant given the important role of birds in the context of ancient notions of the supernatural connection of people with animals and plants, the remains of which can be observed even nowadays.

Language representatives of bird concepts implement a complex system of cognitive characteristics, including associations. Metaphorical and comparative expressions with the components "lark" and "swan" represent other objects of nature, artefacts and people, realizing the relationship of relevant concepts in the Ukrainian language picture of the world. An anthropomorphized bird, like man, lives, creates a family, or is simply an element of the "upper" world of nature that has always attracted human attention. Literary texts contribute to the identification of symbolic meanings of concepts and create individual author's associations.

The concepts of lark and swan, long revered and most popular in the national picture of the world refer to the "pure" and saint ones, as opposed to sparrow and eagle, etc. Positively marked language representatives cover the whole range of traditional symbolic meanings: "forerunner of spring", "beginning of the day", "hope", "farmer's companion", "work", "family happiness", "loyalty", and "purity". The analysis of M. Stelmakh's language creation led to discovering the remnants of totemism, which are manifested in traditional cognitive features and new associations, based on metaphorical and comparative constructions. In particular, they convince in the continuation of veneration and aestheticization of birds, their anthropomorphism. The general positive evaluation of the analyzed concepts is caused by the corresponding features of denotations and a special attitude to them in the Ukrainian ethnoculture, the negative one is manifested only in some cases due to the depressed internal state of the characters.

Key words: concept, symbol, association, totem birds, language picture of the world, language representative, cognitive sign.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Про значущість птахів як елементів світобудови переконливо свідчать народні

легенди, прислів'я та приказки, назви давніх українських весняних хороводів (Горобець, Перепілочка, Голуб, Галка, Ворон, Кориун). Говорять, що саме

птахи створили світ, їх вважають душами померлих пращурів. Загалом перелітні птахи є вісниками весни, приплоду, врожаю, добра, здоров'я й щастя. Усе розмаїття пташиного світу з відповідними повір'ями представлене в мовній картині світу українців. З огляду на це проблема вербалізації окресленого ментального явища та його символіки набуває особливої актуальності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням концептуалізації птахів присвячені роботи О. Бабакової [1], Т. Вільчинської [2], М. Грекової [3], І. Казимир [4], Т. Фіц [8] та ін. В автора статті вже вийшла низка публікацій про мовну репрезентацію концепту «птах» як складника просторового етнокультурного коду в контексті аналізу концептосфери природи, зокрема символіки концепту «лелека» (див. [5; 6; 7]). Ця робота є продовженням серії згаданих лінгвокультурних наукових розвідок і розширює коло аналізу за рахунок інших птахів-тотемів, які посідають важливе місце в національній мовній картині світу.

Формулювання мети і завдань статті. Метою роботи є простежити когнітивні ознаки та народну символіку концептів «жайворонок» і «лебідь» як досить популярних птахів-тотемів в українській етнокультурі. Матеріалом для аналізу стали твори М. Стельмаха, які є потужним джерелом для вивчення народного світобачення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слова *жайворонок*, *жайворон* як ключові номінації відповідного концепту в досліджених текстах переважно виконують номінативну функцію, використовуючись на позначення «польової чи степової співучої пташки ряду горобцеподібних» [13, 503]. Повною мірою свій смисловий потенціал вони реалізують у синтагматичних зв'язках, а саме: у конструкціях «іменник + *жайворонок*», «прикметник + *жайворонок*», «*жайворонок* + дієслово». Компонентами словосполучень першого типу часто стають іменники *голос*, *спів*, які акцентують увагу на важливій для концепту когнітивній ознаці «співуча»: *І хоч як обмаль у тебе часу, а, наче в молодості, замре душа, чуючи голос жайворонка над колоссям, а перепілки при корені* (I, 306); *Та ось із хаосу завіє срібною струною дзенькнув спів жайворонка – це давній спогад чи дитинство входять у видіння Ярини* (VII, 492).

Атрибутивні словосполучення характеризують птаха за різними когнітивними ознаками, передусім за **розміром** – *крихітний, дрібний жайворонок*: 1) *У високому небі, заваленому білими пухнастими брилами хмар, дзвонили у сотні дзвонів крихітні жайворонки* (14, III, 578); 2) *У глибинах цієї осені народжувався і темний гнів, і світлі надії. В одних вони, мов орел, здіймалися до самого сонця, у других – дрібним жайворонком тріпотіли тільки навколо свого, серцем виплеканого шматка землі, у третіх цигикали чайкою: чи вийде щось із цього дива, чи не вийде?* (I, 619). Поєднання в одному контексті номінацій трьох птахів – *орла, жайворонка й чайки* – є засобом уособлення крихких надій селян.

В іншому прикладі через вербалізацію когнітивних ознак «розмір», «колір», «звук» за моделлю «прикметник + *жайворонок*» репрезентовано

пташину сім'ю (*жайворонка, його сіреньку дрібну жіночку і співучих діток*), що так нагадує людські сімейні стосунки й символізує домашній затишок: *...Ще й розбризкав [жайворонок] струмок срібла і зачарував ним ще сизе небо, ще чорну землю і свою сіреньку дрібну жіночку, що пригрілася грудьми до борозни і втішалась – який у неї славний муж, і думала, які в них у житечку виростуть гарні і співучі дітки* (V, 105). Вражає багатство пестливих форм (*сіренька, жіночка, житечко, дітки*), які свідчать про ніжне ставлення до птаха в національній культурі та притаманну однойменному концепту позитивну оцінність. До того ж антропоморфні метафоричні конструкції з дієсловами *пригрілася (грудьми), втішалась, думала* змальовують олюднений образ птаха жіночої статі, що дуже нагадує українську молодицю.

Прикметник *лісовий* репрезентує характеристику за **місцем** мешкання (що, до речі, суперечить усталеним уявленням про те, що це польовий чи степовий птах): *За вербами, за туманом в озерецьці тривожила птиця, плескала рибка, а за дорогою зовсім несподівано озвався лісовий жайворон*: «*Ли-ли-ли-ля, лю-ля*» (I, 537); *невгомонний* – за «**вдачею**»: *...А вгорі крильцями пряв золоту пісню невгомонний жайворон*, найвірніший супутник хлібороба (I, 348).

Серед найпоширеніших предикативних словосполучень – *жайворонок/жайворон тріпоче, тремтить, дзвонить, озивається, пряде (пісню), виманює*, що загалом реалізують первинну символіку початку весни та польових робіт: *А жайворон уже тріпоче над полями, / Над жилами розбухлих ніддрюватих рік, / І вже, дивись, – упертий пролісок у гаї / Зернистий сніг блакитним оком розгортає* (VII, 118); *Ще ярими дощами весна не силе, а жайворон виманює господаря з плугом...* (II, 322); *Розвалилась темрява, з-під неї виходила земля, вибігала вода і вилітав жайворон*. *Ах, як йому, провісникові весни, хотілося скоріше побачити сонце і поєднати в добромому звучанні землю і небо. Долетівши до середини між ними, він повис у досвіті, дрібно-дрібно затріпотів ще вогкими з туманцем крильцями, вдарив у невидимі цимбали та й розбризкав струмок срібла і зачарував ним ще сизе небо, ще чорну землю...* (V, 107). Здавня вважали, що саме цей птах навесні повертається з вирію першим. Наприклад, у тексті веснянки зазначено: «Ще по горах сніги лежать, а в долинах криги стоять, а жайворон – уже тут» [11, 321]. Ранній приліт жайворонка пояснювали тим, що його з вирію виганяли інші птахи. Крім того, останній приклад демонструє ще одне важливе для українців вірування в те, що жайворон є єдиною ланкою двох просторових рівнів – неба й землі.

Символіка **ранку** і, відповідно, когнітивна ознака «час» вербалізована в наступному уривку виділеною метафоричною конструкцією: *Жайворонки першими привітали сонце і почали натягувати між небом і землею свою срібну основу, а під їхній спів кульбаба розкривала свої вологі золотисті повіки* (IV, 350).

У художньому тексті жайворонок стає ще й символом **кохання**: *А Люба закриває обличчя руками, їй*

і в темряві соромно своїх думок, і невідомо чого, як жайворонок напровесні, видзвонює її серце (I, 374).

Словосполучення *весільний жайворонок*, яке неодноразово вжито в аналізованих текстах, репрезентує традиційну обрядову символіку – виріб з тіста, яким оздоблювали весільний коровай: *Ось тобі, Богдане, весільний жайворонок. Як не маєш пода-рунка від доньки, то май хоч від мене* (V, 36); *Ярина похапцем кинулась до вішалки, схотила кожушанку, платок, вузлик із весільними жайворонками і вибігла з хати* (VII, 474).

Як зазначають мовознавці, назва *лебідь* зумовлена білим кольором пір'я птаха, вона споріднена з двн. *albiz* «лебідь», англ. *lelfetu*, дісл. *qlptr* «те саме», лат. *albus* «білий», гр. *alfos* «білий лишай»; іє. *albho* «білий» [9, 205]. Символіка цього птаха є не однозначною: червоний лебідь у світовій міфології символізує сонце, чорний – злі сили. У білого лебедя, за міфами, перетворювався Зевс. Подібні метаморфози характерні для одного з найголовніших божеств стародавніх Індійців Варуна, для Лха – Близнят-богів (водійська міфологія), Омі – (евенкійська міфологія). Білобог, один з відомих язичницьких богів, за повір'ям, мав також здатність перетворюватися в білого лебедя, саме тому було суворо заборонено полювання на нього [12].

Розлогий ряд зменшено-пестливих назв на позначення цього птаха свідчить про особливе ставлення до нього в суспільстві: *лебедик, лебедонько, лебедочко, лебідка, лебеда, лебідонька, лебідочка, лебеда, лебедятко*. Його здавна вважають святим, символом фізичної та духовної чистоти; пара лебедів – символ подружньої вірності; лебідка – дівчина, жінка, мати; лебідь – молодий парубок, козак, хлопець. Ці птахи оспівані в народних піснях, з ними пов'язані погодні прикмети, наприклад: *лебідь летить восени – на сніг, а гуси ранньою весною й осінню – на дощ; лебеді пізно летять з півночі на південь – осінь буде тривалою* [10, 330]. Усім відомі з народних казок *гуси-лебеді* стають героями Стельмахових творів: *Гуси, гуси, лебедята, візьміть мене на крилята!* (VII, 538).

У художніх текстах на означення слова *лебідь* функціонують протилежні за семантикою кольороназви *білий, білосніжний – чорний*, що повністю відповідає традиційним уявленням. Наприклад, у реченні *Час пролітає над нами, то мов чорна птиця, то як білосніжний лебідь...* (IV, 431) словосполучення *білосніжний лебідь* уособлює щасливі хвилини життя на протигагу *чорній птиці* – символу неприємностей і негараздів.

Ключова номінація концепту «лебідь» у творах М. Стельмаха утворює атрибутивні словосполучення, найуживаніше з яких – *лебедина пісня*, що входить до складу різноманітних метафор, які створюють звукові образи неба й землі: *І раптом, невідомо чому і як, високе небо озвалося йому лебединою піснею* (I, 481); *...І крізь них виднілася розкішна лісова земля, по ній ніжно-голубою росою розбризкувались підсніжники, а над нею дзвеніла урочиста лебедина пісня* (I, 416).

У наступному прикладі метафора *лебедина пісня дзвенить* символізує *щастя двох закоханих*: *Отак і завмирають у щасті двоє людей. А над ними ще*

дзвенить, даленіючи, одним краєм *лебедина пісня*, а другий край її підноситься до ласкавого сонця, отороченого пшеничним вінцем проміння... (I, 481).

Серед інших словосполучень із компонентом *лебединий* варто назвати *лебединий шлях*; *лебединий вік* (символізує довголіття); *лебедина шия* (стосовно красивого, граціозного коня): *А далі в мій сон залітають лебеді, їх стільки, скільки може бути лише у сні. Вони підхоплюють мене на крила і летять своїм лебединим шляхом на широку долину, де вже з саком стоїть мій дідусь* (IV, 496); *І вам, добрі люди, журавлиного крику, лебединого віку!* (VII, 637); *Циган картинно напівобернув коня, щоб ми всі побачили його лебедину шию...* (IV, 482).

У творах М. Стельмаха лебеді, відповідно до народної символіки, є *вісниками весни й життя*: *Виходить, уже не мертвий ліс, бо лебеді принесли на своїх крилах весну і життя!* (IV, 453); *-От і принесіть нам лебеді на крилах життя, – говорять до неба і землі дід Дем'ян...* (IV, 437).

Уособлюючи світлі прояви життя, концепт «лебідь» набуває позитивної конотації, на протигагу іншим реаліям тваринного світу – горобцям та гадюкам, що вербалізують негатив: *Життя – не шовкова травичка, на якій ніг не наколе. Є в ньому і горобці, є і гірші створіння. Коли подумати, кожна людина має свою гадюку, але має і свого лебедя, що якийсь час чи усе життя підносить її на своїх крилах* (IV, 60).

Лебеді також асоціюються з *теплом і надіями*, оскільки прихід весни, пробудження природи завжди викликають у людини сподівання на краще: *Над Медвином знову летіли лебеді, на своїх сонцем промитих крилах вони приносили вологе, іще з волохатим туманцем тепло і добрі надії* (I, 481).

Особливої популярності здобув у творах М. Стельмаха лебідь як традиційний символ *щасливого дитинства*: *А лебеді летять... над моїм дитинством..., над моїм життям!..* (IV, 566); пор. також у В. Симоненка «Лебеді материнства»: *Припливайте до коліски, лебеді, як мрії, / Опустіться, тихі зорі, синові під вії.*

Назва птаха досить часто стає елементом художніх порівнянь, реалізуючи асоціативний зв'язок з різноманітними предметами світу природи та інших сфер. Наприклад, за кольоровою схожістю з лебедями асоціюються білі хмари, білі хати, чорний паровоз: *Попереду, в глибині ночі, махає веселими крилами високий вітряк, над ним, як млинове коло, підводиться місяць, а хмари навкруг нього зовсім білі, мов лебеді...* (II, 67); *Колись і Марко не раз мріяв, що приїде час – і нові, білі, немов лебеді, оселі розбрідуться в зелених садках...* (IV, 111); *Чоловік почав оддирати цей біл від грудей, прикидаючи, коли зможе підняти село з землі, весело розкидати по ній білі, мов лебеді, хати, а біля них підвести молоді деревця і соняшники* (IV, 47); *І в трагедійній передчутті ячуть паровози, мов чорні лебеді* (V, 241).

В основі художніх порівнянь птахів з артефактами лежать когнітивні ознаки «рух», «звук» тощо. Наприклад, в індивідуально-авторській картині світу актуальними є асоціативні пари *лебеді – човен* (...*Як лебеді, летять човни Дніпром, / І мрійна*

юність зводиться крилом (VII, 114)), лебеді – колеса (**Як лебеді, скриплять в лісах колеса:** / «Прощай, село, прости, прощай село» (VII, 19)), лебеді – мости (*Повзу з автоматом по рідній ярузі / Під зламани крила мостів-лебедів...* (VII, 61)).

До окремої групи відносимо порівняльні конструкції, утворені за моделлю «лебідь – людина» (переважно жінка), базою для яких є символічні ознаки «чистота», «вірність», «кохання» та «любов». Наприклад, **лебідь – дівчина:** *Я чиста перед тобою, неначе лебідь...* (I, 587) (у стародавньому слов'янському фольклорі поширеним мотивом було перетворення лебідки-королівни в дівчину-красуню й навпаки). Автор порівнює дівчину Мар'яну з пораненою лебідкою: *В нашій пам'яті Мар'яна залишилась лебідкою, і в зелених при бузьких плавнях вона знайшла свою смерть, як поранена лебідка...* (IV, 389); **лебідь** (лебідка, лебідонька, лебедонька, лебедонько) – **кохана/коханий:** – Чуєш? – Чую. Лебеді співають... – Лебеді... А ти – **лебідка моя** (I, 481); *Роман (цілує Ярину). Яриночко, лебідонько, здорова!* (VII, 504); *А як вона уміла заспівати, припавши вухом до його грудей:* / *Стрічай, лебідонько, / Свого лебедонька. / А на його грудях / Моя голівонька* (V, 18). Пестливе звернення до чоловіка або жінки іноді супроводжується епітетом *милий*, який підсилює емоційність та чуттєвість образу: *...Сиділо кілька воїнів і задумано виводили не вояцьку, не похідну, а стару пісню про милого лебедя, що плавав по синьому морі, і про дівчину, яка не дочекалася свого милого лебедонька і тополею стала...* (II, 25); **лебідонька – дочка:** *Де ж моя донечка, де ж моя лебідонька?* (V, 56).

Крім того, образ лебідки, красивої, чистої дівчини, змальовано у протиставленні брудному, нечесному багатству: *...Віджартувувалась Оксана і лебідкою проходила між захланністю тих, що з потом і брудом греблись до багатства* (VI, 9). Ласкаве звернення до дівчини *лебідонько* супроводжується низкою інших пестливих форм: *Дівчино, горличко, журавочко, лебідонько, прокинись* (VII, 494).

За аналогією до народних дум поетичний твір «Партизанська дума» М. Стельмаха побудований на паралелізмі **лебеді – сердечні і кривні друзі**, в основі якого – когнітивна ознака «вірність»: *То не лебеді / Рано-порану ячати на воді – / То друзі сердечні і кривні у бій вирушають* (VII, 167).

Індивідуально-авторською інтерпретацією народної символіки вважаємо асоціації **білий лебідь – молодість** (*Мов перший раз беру зерно в долоні / І юним-юним з сіячами йду, / Хоча й сухий сніжок упав на скроні, / І літо вже стоїть в моїм саду, / І білим лебедем понад Дніпром / У даль майнула молодість крилом* (VII, 114)), **лебеді – жита**

(*Летять жита, мов лебеді, до плеса, / І сонце / Біля парубка зійшло!* (VII, 21)).

Окрему зацікавленість викликає символіка лебединих крил, що, залежно від контексту, набувають то позитивної, то негативної конотації – *співучі крила, зламани крила, сонцем промиті крила*, наприклад: *І так мені хочеться піти в лісову далечинь, побачити з якогось незнайомого берега отих, наче зі срібла вилитих, лебедів, подивитись на їхні співучі крила, що в теплом ірію захопили весну та й принесли нам* (IV, 438); *Над Медвином знову летіли лебеді, на своїх сонцем промитих крилах вони проносили вологе, іще з волохатим туманцем тепло і добрі надії* (I, 481).

Поодинокі негативні враження від птахів пов'язані хіба що з відповідним внутрішнім станом персонажа, найчастіше – дитини, адже особливо чутливою до природної краси та лебединого співу є дитяча душа: *Та найбільше мені шкода лебедів і того сумного дзвону, що натрусили вони мені в душу* (IV, 524).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Символіка птахів-тотемів, первісно позитивна, в умовах художнього тексту набуває своєрідного розвитку. Мовні репрезентанти концептів «жайворонок» та «лебідь», «чистих», святих, улюблених птахів українців, охоплюють весь спектр традиційних значень: «вісник весни», «початок дня», «надія», «супутник хлібороба», «праця», «щастя», «вірність», «чистота». Водночас поява нових асоціативних зв'язків із човном, колесами, мостами, молодістю, житами тощо свідчить про динамічні процеси в семантичній структурі ключових номінацій концептів, що зумовлено синтагматичними зв'язками та контекстом.

У результаті аналізу мовотворчості М. Стельмаха констатуємо залишки давнього тотемізму в сучасній національній картині світу, що проявляються передусім у шануванні та естетизації птахів, їхньому «олюдненні» та використанні антропоморфних образів як зразків для зовнішніх і поведінкових характеристик людини й побутових об'єктів, що її оточують. Загальна позитивна оцінність проаналізованих концептів зумовлена відповідними ознаками денотатів та особливим ставленням до них в українській етнокulturі, негатив же супроводжує їх у художніх текстах лише в окремих випадках, пов'язаних передусім з пригніченим внутрішнім станом персонажів.

Проведення асоціативного експерименту в перспективі уможливить визначення динаміки змістового наповнення проаналізованих концептів та формулювання висновків про ставлення до птахів-тотемів у сучасній мовній свідомості, а також їхні нові символічні ознаки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабакова О. В. Асоціативні ознаки концепту «лелека» в українській лінгвокультурі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія.* 2016. Вип. 20 (1). С. 8–10.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_20%281%29_4.
2. Вільчинська Т. П. Концепт «лелека» в українській етнонаціональній картині світу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови.* 2014. Вип. 11. С. 13–17.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_10_2014_11_5.
3. Грекова М. А. Концепт-символ ЛЕБІДЬ у мовній картині світу античності: порівняльний та зіставний аспекти. *Вісник КНЛУ. Серія : Філологія.* 2015. Т. 18, № 1. С. 35–48.

4. Казимир І. І. Концепт «птаха» у мовній картині світу українського народу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : 10.02.01. Харків, 2002. 19 с.
5. Серебрянська І. М. Етнокультурний концепт «природа» як складова просторового коду. *Філологічні трактати*. Суми : СумДУ, 2009. № 1. С. 91–95.
URL : https://www.researchgate.net/publication/340818756_ETNOKULTURNIJ_KONCEPT_PRIRODA_AK_SKLADOVA_PROSTOROVOGO_KODU.
6. Серебрянська І. М. Концепт «лелека» як етнокультурний компонент мови. *Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції* : матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 2008. Т. 2. С. 239–241.
7. Серебрянська І. М. Символічний компонент у структурі концепту «лелека» (на матеріалі творів М. Стельмаха). *Лінгвістичні дослідження*. Харків : ХДПУ, 2008. Вип. 26. С. 88–92.
8. Фіц Т. Концепт «птаха» у мовотворчості Лесі Українки. *Лесь Українка і сучасність*. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. Т. 4, кн. 2. С. 283–292.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

9. Етимологічний словник української мови : в 7 т. – Т. 3 : Кора–М / ред. кол. : О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, В. Г. Скляренко, О. Б. Ткаченко; укладачі : Р. В. Болдирев, В. Т. Коломієць та ін. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1989. 553 с.
10. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
11. Завадська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О. 100 найвідоміших образів української міфології. Київ : Орфей, 2002. 448 с.
12. Потапенко О. І., Дмитренко М. К., Потапенко Г. І., Куйбіда В. В., Коцур В. П. Словник символів. Київ : Редакція часопису «Народознавство», 1997. 156 с. URL : <http://ukrlife.org/main/evshan/symbol.htm>.
13. Словник української мови : 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні; редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 1971. Т. 2 : Г-Ж / ред. тому : П. П. Доценко, Л. А. Юрчук. 550 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Стельмах М. П. Твори : в 7-ми томах. Київ : Дніпро, 1982–1984.

REFERENCES

1. Babakova, O. V. (2016). Asotsiatyvni oznaky kontseptu “leleka” v ukrainiskii linhvokulturi [Associative features of the concept of “stork” in the Ukrainian linguistic culture]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filohohiia*, (1), 8–10 [in Ukrainian]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_20%281%29_4.
2. Vilchynska, T. P. (2014). Kontsept “leleka” v ukrainiskii etnonatsionalnii kartyni svitu [The concept of “stork” in the Ukrainian ethno-national picture of the world]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 10: Problemy hramatyky i leksykohohii ukrainskoi movy*, 11, 13–17 [in Ukrainian]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_10_2014_11_5.
3. Hrekova, M. A. (2015). Kontsept-symvol LEBID u movnii kartyni svitu antychnosti: porivnialnyi ta zistavnyi aspekty [The concept-symbol SWAN in the linguistic picture of the world of antiquity: comparative and contrasting aspects]. *Visnyk KNLU. Seriya: Filohohiia*, 18 (1), 35–48 [in Ukrainian].
4. Kazymyr, I. I. (2002). Kontsept “ptakh” u movnii kartyni svitu ukrainskoho narodu [The concept of “bird” in the linguistic picture of the world of the Ukrainian people]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata filohohichnykh nauk). Kharkiv [in Ukrainian].
5. Serebrianska, I. M. (2009). Etnokulturnyi kontsept “pryroda” yak skladova prostorovoho kodu [Ethnocultural concept of “nature” as a component of the spatial code]. *Filohohichni traktaty*. Sumy: SumDU, 1, 91–95 [in Ukrainian]. URL: https://www.researchgate.net/publication/340818756_ETNOKULTURNIJ_KONCEPT_PRIRODA_AK_SKLADOVA_PROSTOROVOGO_KODU.
6. Serebrianska, I. M. (2008). Kontsept “leleka” yak etnokulturnyi komponent movy [The concept of “stork” as an ethnocultural component of language]. *Molod, osvita, nauka, kultura i natsionalna samosvidomist v umovakh yevropeiskoi intehtratsii: Materialy XI vseukrainskoi naukovy-praktychnoi konferentsii*. Kyiv, 2, 239–241 [in Ukrainian].
7. Serebrianska, I. M. (2008). Symvolichnyi komponent u strukturi kontseptu “leleka” (na materialii tvoriv M. Stelmakha) [Symbolic component in the structure of the concept of “stork” (based on the works of M. Stelmakh)]. *Linhvistychni doslidzhennia*. Kharkiv: KhDPU, 26, 88–92 [in Ukrainian].
8. Fits, T. (2008). Kontsept “ptakh” u movotvorchosti Lesi Ukrainky [The concept of “bird” in Lesya Ukrainka’s language creation]. *Lesia Ukrainka i suchasnist*. Lutsk: RVV “Vezha” Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky, 4 (2), 283–292 [in Ukrainian].

DICTIONARIES

9. Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy (1989): v 7 t. t. 3: Kora–M / red. kol.: O. S. Melnychuk (hol. red.), V. T. Kolomiets, T. B. Lukinova ta in. AN URSR. In-t movoznavstva im. O. O. Potebni. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
10. Zhaivoronok, V. V. (2006). Znaky ukrainskoi etnokultury: slovnyk-dovidnyk. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
11. Zavadska, V., Muzychenko, Ya., Talanchuk, O., Shalak, O. (2002). 100 naividomishykh obraziv ukrainskoi mifolohii. Kyiv: Orfei [in Ukrainian].
12. Potapenko, O. I., Dmytrenko, M. K., Potapenko, H. I., Kuibida, V. V., Kotsur V. P. (1997). Slovnyk symboliv. Kyiv: Redaktsiia chasopysu “Narodoznnavstvo” [in Ukrainian]. URL: <http://ukrlife.org/main/evshan/symbol.htm>.
13. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. / AN URSR, In-t movoznavstva imeni O. O. Potebni; redkol.: I. K. Bilodid (holova) ta in. Kyiv: Naukova dumka, 1971. T. 2: H-Zh / red. tomu: P. P. Dotsenko, L. A. Yurchuk [in Ukrainian].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

Stelmakh, M. P. Tvory: v 7-my tomakh. Kyiv: Dnipro, 1982–1984.